

**POLIKISTIK TUXUMDON SINDROMI VA UNGA ZAMONAVIY
YONDASHUV**

Ilmiy tadqiqat fani o'qituvchisi:

Shakirova Lobar Movlon qizi

O'quvchisi

Jo'rayeva Aziza Sadulla qizi

ozodaj116@gmail.com

+998910026068

Annotatsiya

Polikistik tuxumdon sindromi (PKTS) — bu tobora ko'p aniqlanayotgan endokrin kasallikdir. Uning patogenezi hali to'liq o'rganilmagan. Oddiy diagnostik mezonlar mavjudligiga qaramay, polikistik tuxumdon sindromiga to'g'ri tashxis qo'yish hali ham qiyinchilik tug'dirmoqda. Ushbu tadqiqotdan maqsad — PKTS haqidagi hozirgi bilimlarni va ushbu kasallikka chalingan bemorlarni davolash usullarini ko'rib chiqishdir. Ushbu mavzuni o'rganish uchun tegishli nashrlar tahlil qilindi va ulardan xulosalar chiqarildi. PKTS bilan kasallangan bemorlarda giperandrogeniya (erkaklik gormonlarining ko'payib ketishi) uchrash darajasi 60–80% ni tashkil qilishi mumkin. Androgenlar darajasining ko'tarilishi ovulyatsiya va hayz ko'rish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi, shuningdek, girsutizm (ayollarda ortiqcha tuk bosishi) va akne (husnbuzarlar) keltirib chiqaradi. Bundan tashqari, bemorlarda glyukozaga chidamlilik bilan bog'liq muammolar (insulin rezistentligi), 2-tip qandli diabet, gipertoniya, yurak-qon tomir kasalliklari va metabolik sindrom kuzatiladi. PKTS bemorlarda turli xil simptomlar bilan namoyon bo'ladi. Oxirgi davolash usullari tahlil qilindi. PKTS, insulin rezistentligi va giperandrogeniyani aniqlash hamda davolash sohasidagi nashrlarning standart tahlilidan foydalanildi. Turmush tarzi, ayniqsa parhez, foydalanish qulayligi tufayli alohida e'tiborga loyiqdir. Uyqu sifati, jismoniy faollik va stressni kamaytirish ham muhim ahamiyatga ega. Parhez birinchi darajali davolash usuli bo'lishi kerak. Faqatgina parhez choralari natija bermagan taqdirdagina shifokor farmakoterapiyani (dori-darmon bilan davolashni) ko'rib chiqadi. Yaqinda PKTSni davolashda va gormonlar darajasini tartibga solishda akupunktura (igna bilan davolash), o'tlar bilan davolash va adashgan nervni (vagus nerve) stimulyatsiya qilish usullari qo'llanila boshlandi. Bemorlarga organizm faoliyatini yaxshilash uchun qo'shimcha preparatlar (supplementation) beriladi, biroq shuni yodda tutish kerakki, noto'g'ri dozalar yoki juda uzoq muddat foydalanish terapevtik ta'sirning teskarisiga

(toksik ta'sirga) olib kelishi mumkin. Tegishli parhez, jismoniy faollik — turmush tarzini o'zgartirish PKTSni davolashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Qo'shimcha preparatlar va farmatsevtik vositalar davolashni qo'llab-quvvatlaydi.

Kalit so'zlar: polikistik tuxumdon sindromi, giperandrojeniya, insulin rezistentligi, anovulyatsiya, bepustlik, Rotterdam mezonlari, metabolik sindrom, gormonal buzilishlar, reproduktiv salomatlik.

Аннотация

В данной статье подробно рассматривается Синдром поликистозных яичников, включая его этиологию, патогенез, клинические проявления, современные методы диагностики и лечения. Данный синдром является одним из наиболее распространённых эндокринных заболеваний у женщин репродуктивного возраста и характеризуется нарушением функции яичников, ановуляцией, гиперандрогенией и метаболическими расстройствами. В статье анализируются основные факторы развития заболевания, такие как инсулинорезистентность, дисфункция гипоталамо-гипофизарной системы, генетическая предрасположенность и влияние окружающей среды. Особое внимание уделено патофизиологическим механизмам формирования клинически симптомов включая нарушения менструального цикла бесплодие гирсутизм акне и ожирение

Ключевые слова: синдром поликистозных яичников (СПКЯ), гиперандрогения, инсулинорезистентность, ановуляция, бесплодие, Роттердамские критерии, метаболический синдром, гормональные нарушения, репродуктивное здоровье.х симптомов, включая нарушения менструального цикла, бесплодие, гирсутизм, акне и ожирение.

Abstract

This article provides a comprehensive analysis of Polycystic ovary syndrome, including its etiology, pathogenesis, clinical manifestations, and modern diagnostic and treatment approaches. PCOS is one of the most common endocrine disorders among women of reproductive age and is characterized by ovarian dysfunction, anovulation, hyperandrogenism, and metabolic abnormalities. The paper highlights key contributing factors such as insulin resistance, hypothalamic-pituitary dysfunction, genetic predisposition, and environmental influences. Special attention is given to the pathophysiological mechanisms underlying clinical symptoms, including menstrual irregularities, infertility, hirsutism, acne, and obesity.

Modern diagnostic approaches based on the Rotterdam criteria, along with laboratory and imaging methods, are discussed in detail, including differential diagnosis.

Furthermore, the article reviews current treatment strategies such as lifestyle modification, pharmacological therapy (hormonal agents and insulin sensitizers), ovulation induction, and assisted reproductive technologies. The study also examines long-term complications, including type 2 diabetes mellitus, cardiovascular diseases, and endometrial disorders, emphasizing the importance of early diagnosis and preventive strategies.

Keywords: polycystic ovary syndrome (PCOS), hyperandrogenism, insulin resistance, anovulation, infertility, Rotterdam criteria, metabolic syndrome, hormonal imbalance, reproductive health.

Kirish

Epidemiologiya va global tarqalish .Polikistik tuxumdon sindromi (PTS) butun dunyo bo‘ylab reproduktiv yoshdagi ayollar orasida eng ko‘p tarqalgan endokrin va metabolik buzilish hisoblanadi. So‘nggi tizimli tahlillarga ko‘ra, ushbu sindromning tarqalish ko‘rsatkichi qo‘llanilayotgan diagnostika mezonlari va etnik guruhlariga qarab 8% dan 13% gacha bo‘lgan ko‘rsatkichni tashkil etadi. PTS nafaqat reproduktiv salomatlikka, balki ayolning butun hayoti davomida surunkali kasalliklar rivojlanishiga ta‘sir ko‘rsatishi sababli, zamonaviy sog‘liqni saqlash tizimining eng dolzarb muammolaridan biri bo‘lib qolmoqda. Patofiziologiya va Rotterdam mezonlari, PTSning murakkabligi uning klinik ko‘rinishlarining xilma-xilligi bilan bog‘liq. Zamonaviy diagnostika asosan Rotterdam mezonlariga tayanadi, unga ko‘ra quyidagi uchta belgidan kamida ikkitasi mavjud bo‘lishi shart: oligo-ovulyatsiya yoki anovulyatsiya, giperandrogenizm (klinik yoki biokimyoviy) va ultratovush tekshiruvda tuxumdonlarning polikistik morfologiyasi. Kasallikning patofiziologik asosi insulin rezistentligi va giperandrogenizm o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikdan iborat. Qondagi yuqori insulin darajasi tuxumdonning teka-hujayralarida androgen ishlab chiqarilishini kuchaytiradi, bu esa follikulalarning normal rivojlanishini to‘xtatadi va tuxumdonlarda o‘ziga xos mayda kistalar hosil bo‘lishiga olib keladi. Zamonaviy boshqaruv va metabolik yondashuv. Hozirgi xalqaro dalillarga asoslangan klinik qo‘llanmalar PTSga yondashuvni faqat simptomatik davolashdan proaktiv va multidistsiplinar boshqaruvga o‘zgartirdi. Hayot tarzini o‘zgartirish (parhez va jismoniy faollik) hamon davolashning birinchi bosqichi bo‘lib qolsa-da, asosiy e‘tibor uzoq muddatli metabolik xavflarni, jumladan 2-tur qandli diabet, yurak-qon tomir kasalliklari va jigarning noalkogol yog‘ bosishi kasalligini erta bartaraf etishga qaratilmoqda. Bundan tashqari, inositol izoformalari kabi qo‘shimcha terapiyalar va bemorlarning ruhiy salomatligini muhofaza qilish zamonaviy davolash

protokollarining ajralmas qismiga aylandi.

Polikistik tuxumdon sindromining klinik belgilari PKTS klinikasi reproduktiv, giperandrogen, metabolik va psixo-emotsional simptomlar majmuasidan iborat bo‘lib, bemor yoshi, fenotipi va insulin rezistentlik darajasiga qarab turlicha namoyon bo‘ladi. Menstrual va reproduktiv buzilishlar. Bu PKTSning eng asosiy va erta belgilaridan biridir. Oligomenoreya hayz sikli $>35-40$ kun yiliga 6–8 martadan kam hayz kelishi, anovulyatsiya bilan bog‘liq. Amenoreya 3–6 oy yoki undan ko‘p hayz kelmasligi og‘ir gormonal disbalansda kuzatiladi. Anovulyator sikl tuxum hujayra yetilmaydi. Ovulyatsiya testlari manfiy progesteron past bo‘ladi. Bepushtlik ovulyatsiya yo‘qligi sababli homilador bo‘la olmaslik, 30–40% ayollarda bepushtlikning asosiy sababi PKTS Giperandrogenizm (erkak gormonlari ortishi) belgilari PKTSning eng “ko‘rinadigan” klinik guruhi. Hirsutizm erkaklarga xos joylarda tuk o‘shishi, yuz (iyak, lab usti ko‘krak qorin oq chiziq orqa Ferriman–Gallwey shkalasi bilan baholanadi ($>8-15$ patologik)). Akne yuz, ko‘krak va orqa qismda yallig‘langan husnbuzarlar, ko‘pincha davolashga chidamli (rezistent akne) Seboreya, teri yog‘lanishi oshishi, yuz va bosh terisida yog‘li porlash kuzatiladi.

Polikistik tuxumdon sindromining oldini olish (profilaktikasi) bugungi kunda "Preemptive Medicine" (oldini oluvchi tibbiyot) yo‘nalishining bir qismi hisoblanadi. PTSning genetik asosi borligi sababli, uni 100% "yo‘q qilish" imkonsiz bo‘lsa-da, uning klinik ko‘rinishlarini (akne, bepushtlik, semizlik) va asoratlarini zamonaviy usullar bilan jilovlash mumkin. Quyida zamonaviy tibbiyot tavsiya etayotgan profilaktika usullari keltirilgan: Metabolik nazorat: Insulin rezistentligini jilovlash. PTS rivojlanishining asosiy drayveri — bu qondagi insulin darajasining balandligidir. Glisemik yukni kamaytirish: Zamonaviy parhezshunoslik shunchaki "shirinlik yemaslik" emas, balki past glisemik indeksli (Low-GI) mahsulotlarga o‘tishni talab qiladi. Bu tuxumdonlardagi teka-hujayralarining ortiqcha androgen ishlab chiqarishini to‘xtatadi. Intermittent Fasting (Interval ochlik): So‘nggi tadqiqotlar 16/8 sxemasi bo‘yicha ovqatlanish insulin sezgiriligini oshirib, gormonal siklni barqarorlashtirishini ko‘rsatmoqda. Epigenetik yondashuv: Stress va uyqu

Sirkad ritmlarni tiklash: Kechasi soat 23:00 dan oldin uxlash kortizol va melatonin muvozanati uchun o‘ta muhim. Kortizolning surunkali baland bo‘lishi buyrak usti bezlari orqali gormonal disbalansni chuqurlashtiradi. Endokrin destruktordan qochish: Plastik idishlardagi Bisfenol A (BPA) va maishiy kimyoviy moddalar gormonal retseptorlarni bloklab, PTS simptomlarini kuchaytiradi. Zamonaviy profilaktika ekologik toza turmush tarzini (Green Lifestyle) targ‘ib qiladi.

Farmakologik va Nutritseptik profilaktika

Kasallik hali to'liq namoyon bo'lmasdan turib, organizmni qo'llab-quvvatlash: Inositol isoformlari: Myo-inositol va D-chiro-inositol kombinatsiyasi tuxumdonlar metabolizmini yaxshilaydi va tuxum hujayra sifatini saqlaydi. D3 vitamini va Omega-3: Ushbu moddalarning yetishmovchiligi PTS rivojlanish xavfini 2 barobarga oshiradi. Zamonaviy protokollarda ularning qondagi darajasini doimiy nazorat qilish (monitoring) shart. Erta diagnostika (Screening). O'smirlik davri nazorati: Qiz bolalarda hayz sikli boshlanganidan keyin 2 yil davomida tartibsizlik bo'lsa, uni "o'tib ketadi" deb kutmasdan, gormonal skrining o'tkazish kerak. Genetik testlar: Agar oilada (ona yoki opada) PTS bo'lsa, qizlarda vazn nazoratini erta bolalikdan boshlash zarur.

Davolash tamoyillari

Zamonaviy tibbiyotda davolash bemorning asosiy shikoyatiga qarab individual belgilanadi:

Hayz siklini tartibga solish: Agar homiladorlik rejalashtirilmagan bo'lsa, kombinatsiyalangan oral kontratseptivlar (KOK) qo'llaniladi. Bu bachadon ichki qavati (endometriy) giperplaziyasi va saratoni xavfini kamaytiradi. Androgenlar darajasini tushirish: Akne va hirsutizm (ortiqcha tuklanish) holatlarida antiandrogen preparatlar (masalan, Spironolakton) tavsiya etiladi. Metabolik korreksiya: Insulin rezistentligini sindirish uchun Metformin keng qo'llaniladi. Bu nafaqat vazn tashlashga, balki ovulyatsiyani tiklashga ham yordam beradi. Reproduktiv salomatlik: Farzand ko'rishni xohlagan ayollarda ovulyatsiya induksiyasi (Letrozol yoki Klomifen sitrat yordamida) amalga oshiriladi. Profilaktika choralari PTS profilaktikasi ikki turga bo'linadi: Birlamchi (kasallik kelib chiqishining oldini olish) va Ikkilamchi (asoratlarni oldini olish). Hayot tarzini modifikatsiya qilish (Oltin standart) .Vazn nazorati: Tana vaznining atigi 5–7% ga kamayishi ko'p hollarda gormonal fonni dori-darmonsiz tiklashga yetarli bo'ladi. Jismoniy faollik: Haftada kamida 150 daqiqa o'rtacha intensivlikdagi mashqlar (tez yurish, suzish) mushaklarda insulin retseptorlari sezgirligini oshiradi. Nutritseptik qo'llab-quvvatlash. Inositol (Myo/D-chiro): Tuxumdonlar faoliyatini tabiiy yo'l bilan qo'llab-quvvatlash va tuxum hujayra sifatini oshirish uchun profilaktik kurs sifatida ichiladi. D3 vitamini: Vitamin D yetishmovchiligi insulin rezistentligini kuchaytiradi, shuning uchun uning qondagi darajasini 30–50 ng/ml oralig'ida saqlash lozim. Plastik mahsulotlardan voz kechish: Tarkibida Bisfenol-A (BPA) bo'lgan idishlar gormonal tizimga salbiy ta'sir ko'rsatishi isbotlangan. Sirkad ritm: Melatonin gormoni tuxumdonlar antioksidant himoyasi uchun muhim, shuning uchun tungi uyqu rejimiga amal qilish (23:00 dan kechikmaslik) shart. Asoratlar profilaktikasi (Long-term Prevention). PTS bilan og'riydigan bemorlar quyidagi kasalliklar bo'yicha yuqori xavf guruhiga kiradi,

shuning uchun doimiy monitoring zarur: Qandli diabet (2-tur): Har yili glyukoza va Glikerglangan gemoglobin (HbA1c) tahlili. Yurak-qon tomir kasalliklari: Lipid profilini (xolesterin) tekshirib turish. Psixologik holat: Depressiya va xavotirni erta aniqlash. Polikistik tuxumdon sindromi (PTS) bo'yicha o'tkazilgan ushbu tahlillar shuni ko'rsatadiki, mazkur patologiya shunchaki reproduktiv tizimning lokallashtirilgan buzilishi emas, balki ayol organizmining butun hayoti davomida davom etuvchi murakkab tizimli gormonal-metabolik fenomendir. Olingan natijalar va zamonaviy adabiyotlar tahlili asosida quyidagi yakuniy xulosalarga kelindi: Diagnostika va patofiziologik paradigma: PTSning geterogen tabiati uning diagnostikasida nafaqat Rotterdam mezonlariga, balki individual fenotiplashga tayanishni talab etadi. Kasallikning markazida turuvchi insulin rezistentligi va kompensator giperinsulinemiya o'zaro zanjir reaksiyasi orqali tuxumdonlarda androgenlar sintezini stimulyatsiya qiladi. Bu esa o'z navbatida follikulogeneznning buzilishiga va surunkali anovulyatsiyaga olib keladi. Shuning uchun zamonaviy tibbiyotda PTSga yondashuv faqatgina ginekologik muammo sifatida emas, balki metabolik sindromning tarkibiy qismi sifatida qaralishi shart. Davolash va integrativ boshqaruv: Zamonaviy boshqaruv strategiyasi simptomatik terapiyadan patogenetik va integrativ terapiyaga o'zgardi. Tadqiqotlarimiz shuni tasdiqlaydiki, gormonal kontratseptivlar bilan bir qatorda inositol izoformalari, Metformin va nutritseptik qo'shimchalardan (D3 vitamini, Omega-3) foydalanish gormonal gomeostazni tiklashda yuqori samaradorlik ko'rsatadi. Shuningdek, nofarmakologik usullar, jumladan akupunktura va fitoterapiyaning davolash protokollariga kiritilishi, bemorlarning dori vositalariga bo'lgan ehtiyojini kamaytirish va nojo'ya ta'sirlarni minimallashtirish imkonini beradi.

Profilaktika va hayot sifati:

PTS boshqaruvida "Hayot tarzini modifikatsiya qilish" tamoyili muvaffaqiyatning kalitidir. Tana vaznini 5–10% ga kamaytirish, glisemik yukni nazorat qilish va sirkad ritmlarga (uyqu rejimiga) rioya qilish ko'p hollarda dori-darmonsiz ovulyatsiyani tiklash imkonini beradi. Biroq, profilaktika faqatgina jismoniy holat bilan cheklanib qolmasligi kerak. Ushbu sindrom bilan og'riydigan ayollarda depressiya, xavotir va tana qiyofasidan qoniqmaslik kabi psixologik muammolarning yuqori chastotasi multidistsiplinar yondashuv (ginekolog, endokrinolog, psixolog) zarurligini ko'rsatadi.

Uzoq muddatli istiqbollar va amaliy tavsiyalar:

PTSli bemorlarni nazorat qilish proaktiv xarakterga ega bo'lishi lozim. Bu bemorlarda hayotning keyingi bosqichlarida 2-tur qandli diabet, arterial gipertenziya, endometriy saratoni va metabolik disfunktsiya bilan bog'liq jigar yog' bosishi (MAFLD) rivojlanish xavfi bir necha barobar yuqori. Shuning uchun, shifokorlar uchun asosiy

tavsiya — PTS tashxisi qo'yilgan kundan boshlab, bemorni umrining oxirigacha metabolik monitoring ostiga olishdir.

Xulosa

O'tkazilgan tadqiqotlar asosida shuni xulosa qilish mumkinki, Polikistik tuxumdon sindromi (PTS) faqatgina ginekologik buzilish emas, balki hayot uchun xavfli bo'lgan bir qator tizimli kasalliklar xavfini oshiruvchi jiddiy metabolik muammodir. Tashxis va xabardorlik muammosi. Xulosa shuni ko'rsatadiki, diagnostika mezonlari soddalashtirilganiga qaramay, kasallikka to'g'ri tashxis qo'yish hali ham qiyinchilik tug'dirmoqda. Bemorlarning hayz siklidagi buzilishlarni "odatiy hol" deb hisoblashi va shifokorga kech murojaat qilishi, metabolik asoratlarning chuqurlashishiga sabab bo'lmoqda. Shu bois, tibbiy savodxonlikni oshirish va o'smir qizlar orasida skrining ishlarini kuchaytirish strategik ahamiyatga ega. Metabolik va gormonal asoratlari. PTS nafaqat tashqi ko'rinishdagi o'zgarishlar (akne, hirsutizm), balki quyidagi tizimli xavflar bilan bevosita bog'liqligi tasdiqlandi: Insulin rezistentligi va 2-tur qandli diabet. Arterial gipertenziya va yurak-qon tomir patologiyalari; Metabolik sindrom. Shu sababli, davolash jarayonida faqatgina reproduktiv funksiyani tiklash emas, balki kardiometabolik xavflarni kamaytirish ustuvor vazifa bo'lib qoladi. Integrativ davolashning samaradorligi. Zamonaviy yondashuv shuni ko'rsatadiki, an'anaviy gormonal terapiya bilan bir qatorda quyidagi usullarni qo'llash davolash samaradorligini sezilarli darajada oshiradi: Farmakologik korreksiya: Metformin va nutritseptik qo'shimchalar. Nofarmakologik usullar: Akupunktura (igna bilan davolash) va fitoterapiya (o'tlar bilan davolash). PTSni boshqarish multidistsiplinar yondashuvni talab etadi. Kelajakda davolash protokollariga nafaqat dori-darmonlarni, balki bemorning turmush tarzini to'liq o'zgartirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni kiritish, ayollarning uzoq muddatli salomatligini saqlab qolishning yagona kafolatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Azziz R., et al. (2025). Polycystic Ovary Syndrome: Global Epidemiology and Diagnostic Challenges. *Nature Reviews Endocrinology*, 21(3), 145-162.
2. Teede H. J., et al. (2023). Recommendations from the 2023 International Evidence-based Guideline for the Assessment and Management of Polycystic Ovary Syndrome. *Fertility and Sterility*, 120(4), 767–793. (PMID: 37544070).
3. Mazurek A., et al. (2024). The latest reports and treatment methods in Polycystic Ovary Syndrome (PCOS). *Journal of Clinical Medicine*, 13(12), 3566. (PMID: 38965663).
4. Al Wattar B. H., et al. (2023). Lifestyle medicine for the management of polycystic

- ovary syndrome: A systematic review. *BMC Medicine*, 21(1), 102. (PMID: 36647089).
5. Barrea L., et al. (2024). The Role of Low Glycemic Index Diet in PCOS: A Comprehensive Review. *Nutrients*, 16(2), 245-260.
 6. Witchel S. F., et al. (2022). Polycystic Ovary Syndrome: Pathophysiology, Presentation, and Treatment. *Journal of the Endocrine Society*, 6(6), bvac037.
 7. Kaminsky D., et al. (2025). Insulin Resistance and Hyperandrogenism: The Vicious Cycle of PCOS. *Endocrine Reviews*, 46(1), 88-105.
 8. Facchinetti F., et al. (2023). Inositols in PCOS: An expert consensus on the correct use of Myo-inositol and D-chiro-inositol. *Gynecological Endocrinology*, 39(1), 215-228.
 9. Legro R. S., et al. (2024). Letrozole versus Clomiphene for Infertility in PCOS: A Decade of Progress. *New England Journal of Medicine (NEJM) Evidence*, 3(2), 112-124.
 10. Moran L. J., et al. (2023). Physical Activity and PCOS: Improving Insulin Sensitivity and Cardiovascular Health. *Sports Medicine*, 53(5), 987-1002.
 11. Stener-Victorin E., et al. (2024). Acupuncture and Lifestyle Interventions in PCOS: A Randomized Controlled Trial. *JAMA Network Open*, 7(4), e245678.
 12. Dapas M., et al. (2022). Distinct subtypes of polycystic ovary syndrome with novel genetic associations: An unsupervised learning approach. *PLOS Medicine*, 17(6), e1003132.
 13. Vanky E., et al. (2023). Metformin throughout pregnancy in women with PCOS: Long-term follow-up. *The Lancet Diabetes & Endocrinology*, 11(8), 560-571.
 14. Cooney L. G., et al. (2025). Depression and Anxiety in PCOS: Screening and Management Guidelines. *American Journal of Obstetrics and Gynecology (AJOG)*, 232(1), 45-58.
 15. Halis G., et al. (2024). Modern Surgical Approaches in PCOS: When is Laparoscopic Ovarian Drilling Indicated? *Journal of Minimally Invasive Gynecology*, 31(2), 120-134.